

Ignazio E. Buttitta, *Il fuoco. Simbolismo e pratiche rituali*, Collana “Nuovo Prisma”, Sellerio editore, Palermo, 2002, 212 p.

Cartea lui Ignazio E. Buttitta se înscrie într-un proiect amplu, care vizează elaborarea unor lucrări etno-antropologice de sinteză despre sărbătorile și practicile ceremoniale legate de procesiunile cu ramuri verzi (*Feste dell'alloro in Sicilia*, Palemo, 1992) și de focurile rituale (*Le fiamme dei santi. Usi rituali del fuoco in Sicilia*, Roma, 1999), în contextul culturilor populare din Sicilia, Calabria și Sardegna. *Il fuoco* reia tematica ignică pe baze epistemice noi, amplificând subiectul atât în direcția unei morfologii religioase (decelarea nivelelor morfologice ale simbolismului ignic) cât și în plan teoretic (prezentarea interpretărilor clasice ale fenomenului luat în discuție, pe câteva paliere metodologice: etnologic și antropologic, istorico-religios și psihanalitic). În ceea ce privește analiza materialului etnologic și istorico-religios, autorul realizează aici trecerea de la sincronie la diacronie, completând abordarea antropologică din cercetările anterioare cu o perspectivă istorico-religioasă.

Punctul de plecare al studiului îl constituie practicile rituale legate de aprinderea unor focuri cu ocazia diferitelor sărbători religioase și comportamentele rituale conexe acestor focuri. Existența unor rituri similare în culturile mediteraneene ale antichității clasice și în cele indo-iraniene îl determină pe autor să încerce să identifice fondul de credințe comune care rezidă în spatele acestei fenomenologii diverse. În acest sens, demersul hermeneutic va urma câteva direcții principale. Primul capitol prezintă în mod sintetic consecințele antropologice ale descoperirii focului, prin examinarea proceselor care au condus la achiziționarea de tehnici și de instrumente potrivite pentru producerea și conservarea sa. Apoi este analizat rolul său magico-religios în arealul mediteranean antic, respectiv în lumea greco-romană și în cea indo-iraniană. În acest context, autorul propune o abordare morfologică a simbolismului ignic, prin circumscrierea lui pe paliere diferite de semnificație: dimensiunea cosmică și astrală a focului (în orfism, în religia vedică și în creștinism), funcția regeneratoare și purificatoare (practicile funerare de incinerare și raportul foc - moarte - resurrecție, mituri resurrecționale ignice, rituri agrare, focul carnavalesc), focul nou (rit amplu atestat în contextul sărbătorilor grecești antice, sărbătoarea specifică a curselor cu torțe, *lampadodromia*), focul ca mediator între sfera terestră și cea celestă (simbolismul vetrei și al focului sacrificial de pe altar), focul fecundator (valențele sexuale ale tehnicilor de aprindere a focului ritual), focul etnic (vatra publică a *polis*-ului și focul sacru, simbol identitar pentru comunitate: ceremonia vedică *agnihotra*, sacrificiul cotidian al focului, ritualul grecesc al *Amphidromiei*, cultul Vestei și focul căminului familial), divinitățile focului (în religia vedică și în mazdeism, în Grecia homerică și în religia romană arhaică), focul în lumea iudeo-creștină (practicile rituale vetero-testamentare și simbolismul ignic în literatura patristică), simbolismul religios al lămpii, al opaițului și al candeliei (în iudeo-creștinism și în Grecia), simbolismul aureolei regale (Iudeea, Iran, Grecia și Italia antică).

În capitolul al III-lea sunt analizate principalele demersuri metodologice, din perspectivele cărora au fost elaborate teoriile privind simbolismul ignic și utilizarea rituală a focului. Interpretările istorico-religioase și etnologice clasice (Goblet D'Alviella, W. Mannhard, E. Westermarck, J. G. Frazer, G. Pitré și A. Van Gennep) sunt fie tributare istoricismului secolului al XIX-lea și obsesiei culturale a căutării originilor istorice ale fenomenului studiat, valorizând ceremoniile ignice din culturile folclorice europene ca “supraviețuiri” ale unui cult al focului sau al soarelui, fie se mulțumesc cu recunoașterea valorii magico-profilactice a focului purificator, refuzându-și orice demers hermeneutic de profunzime. Abordările etnologice ulterioare (P. Saintyves, V. Propp, P. Toschi) se feresc de macroteorii și recomandă prudență metodologică, dată fiind varietatea fenomenologică a focurilor rituale. Un loc aparte îl ocupă interpretările psihanalitice (S. Freud, C. G. Jung, G. Bachelard), care concordă în a vedea în foc un simbol pertinent al sexualității. Mai recent, unii cercetători (F. Cardini, A. M. Di Nola, A. Rivera) reiau și nuanțează teoriile “solare” și “purificatorii”, în vreme ce alții (P. Clemente, J.

Cuisinier) deschid în analiză noi spații euristice, luând în considerare diversitatea mare a riturilor legate de foc și orientând studiul înspre o perspectivă cognitivă sistematică și înspre cercetarea valorii epistemologice a cunoașterii.

Metodologic, autorul dezvoltă o morfologie de inspirație structuralistă (pp. 31-42), care să îi permită ordonarea materialului în sisteme de clasificare simbolică, oferind totodată o sinteză cuprinzătoare asupra teoriilor mai vechi sau mai noi care au jalonat cercetarea practicilor rituale legate de foc și a simbolismului aferent. Cartea Prof. Buttitta, densă sub raportul informației, devine astfel un reper esențial în bibliografia de specialitate și o sinteză extrem de necesară.

Bogdan Neagota